

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 38.053.014
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили, доктору
наук з державного управління, професору
Антоновій Людмилі Володимирівні

РЕЦЕНЗІЯ

кандидат наук з державного управління, доцента кафедри публічного управління та адміністрування Юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна, **Шульги Анастасії Алімівни** на дисертаційну роботу здобувача наукового ступеня доктора філософії **Євтушенко Наталії Олександрівни** на тему: «**Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні**», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування.

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження. Обрана дисертантом тема дисертаційної роботи є актуальною, враховуючи те, що в умовах євроінтеграції України, з одного боку, зростає увага до явища політкоректності як культурно-мовного, поведінкового феномену в європейському публічному управлінні та ідеології, що спрямована на не допущення образ дискримінованих меншин; а з іншого, політкоректність розглядається як інструмент, що формує політику поведінки людей, їх ставлення до існуючих соціально-політичних, економічних, культурних проблем.

Проблема політичної коректності в умовах євроінтеграції та демократизації сучасного українського суспільства носить цілком практичний характер, тому що політкоректність є однією з ключових цінностей західної європейської культури, а в умовах євроінтеграції України має важливе значення для налагодження дружніх стосунків та співпраці з країнами Європейського Співтовариства. Останнє дозволяє дати об'єктивну оцінку політкоректності в публічному управлінні та пов'язати її з тенденціями та перспективами євроінтеграції України.

Попри значну кількість наукових розробок, проблема впливу ідеології політкоректності на гармонізацію публічно-адміністративних відносин в суспільстві, визначення найбільш значимих механізмів реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні, повною мірою не досліджувалась, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Слід погодитись з позицією автора, що в умовах демократизації державного управління зростає роль політкоректної мови, її вплив на сучасну управлінську культуру, зокрема, щоб виробити основи методології, орієнтованої на подолання негативних тенденцій в процесах комунікації (спілкуванні) органів влади з населенням.

Також дослідження феномену політкоректності, її ролі в державі як моделі комунікації влади та суспільства залишаються надзвичайно важливими, як механізму мовно-поведінкового впливу на людину, що має на меті скорегувати її наміри і поведінку у суспільстві в напрямку щодо обмеження або заборони будь-якої дискримінації для формування доброзичливих зв'язків (довіри) між

інститутами влади і населенням.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Аналіз дисертації та публікацій Н.О. Євтушенко дають змогу зробити висновок про те, що наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, базуються на науково-теоретичних працях вчених – представників, насамперед, науки публічного управління та адміністрування. Отже, можна констатувати, що ступінь обґрунтованості висновків і рекомендацій дослідження Н.О. Євтушенко підтверджується системним аналізом теоретичного матеріалу; виявленням причинно-наслідкових зв'язків між механізмами реалізації доктрини політкоректності; послідовністю і логічністю викладу матеріалу, відповідністю здобутих наукових результатів, поставленій у роботі меті та завданням дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз доктрини політкоректності та наукового обґрунтування механізмів її реалізації в публічному управлінні, формулювання методичних рекомендацій щодо запровадження політичної коректності в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні. Зі сформульованої мети вбачається намір дисертантки розглянути концептуально-теоретичні засади дослідження феномена політкоректності в публічному управлінні; охарактеризувати західноєвропейський досвід політкоректності в публічному управлінні; визначити роль політкоректної мови в публічній комунікації; проаналізувати механізм реалізації політичної коректності та особливості її конструювання в публічному управлінні; окреслити політкоректність як механізм соціальної згуртованості українського суспільства в процесі комунікації влади з громадськістю; обґрунтувати шляхи формування комунікативної політкоректної компетентності публічних управлінців.

Методологія дисертаційного дослідження базується на фундаментальних положеннях науки, що викладені в наукових працях провідних вчених. Її основу складають загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, формалізація.

Також у ході роботи над теоретичним матеріалом за допомогою логіко-діалектичного методу пізнання з'ясовано термінологію понять: «політична коректність», «ідеологія політичної коректності», «політкоректна мова», «публічно-адміністративний дискурс», «публічне управління», «публічна комунікація», «комунікативна компетентність», «політкоректна компетентність», «комунікативна політкоректна компетентність». За допомогою системного аналізу розглянуто особливості механізмів реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні.

Крім того, в роботі використані лінгвістичні методи дослідження: тезаурусний метод для систематизації політичних слів-замінників (евфемізмів); структурний аналіз, що дозволив визначити мотивацію використання слів-замінників в публічному управлінні. Особливо слід відзначити системний та структурно-функціональний методи, які дозволили проаналізувати процеси використання політкоректної мови в публічному управлінні.

За допомогою контент-аналізу досліджувалися друковані та електронні публікації в засобах масової інформації, наукові праці (статті, монографії) в спеціалізованих виданнях.

У рецензованій дисертації дотриманий баланс розкриття усіх наукових поглядів в межах обраного напрямку. Дисертація базується на джерельній базі, до якої включені наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а також національні та зарубіжні нормативно-правові акти, результати соціологічних досліджень, отримані дисертантом під час проведення соціологічного анкетування на тему: «Ваше ставлення до феномену політичної коректності?». Викладені у розділах основної частини роботи положення переконують у тому, що відповідні питання важливі з науково-теоретичної та практичної точок зору і є недостатньо вивченими у науці публічного управління.

Положення, висновки та пропозиції, що виносяться здобувачкою на захист, додатково висвітлюють знані у науці положення та сприяють продовженню і поглибленню досліджень механізмів реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні в умовах демократизації сучасного українського суспільства та пропозицій щодо їх удосконалення в практиці публічного управління в Україні.

Достовірність та новизна отриманих результатів. Достовірність отриманих результатів дисертаційного дослідження підтверджена їх методологічною обґрунтованістю, використанням теоретичного та практичного доробку за проблематикою роботи. Наукова новизна одержаних результатів відображена в наступних результатах:

вперше:

– обґрунтовано мовно-поведінковий механізм реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні як систему мовно-поведінкових стандартів, що відображає ступінь коректності членів суспільства під час міжкультурного спілкування/комунікації, охоплює ключові соціальні сфери життєдіяльності (політику, економіку, соціальну сферу, дипломатію, військову справу, сфери державної та військової таємниці, окремі професійні практики тощо) та передбачає розроблення й реалізацію системної комунікативної стратегії публічної влади, спрямованої на запобігання дискримінації й комунікативним конфліктам, забезпечення етичності й інклюзивності публічного дискурсу та формування довіри до управлінських рішень через використання політкоректної лексики, норм мовленнєвого етикету і процедур двостороннього діалогу «влада – громадськість»;

удосконалено:

– механізм конструювання політкоректної соціальної реальності в публічному управлінні на засадах соціального конструктивізму як динамічного процесу відтворення політкоректних смислів, що реалізується через послідовність процедур габітуалізації, типізації, інституціоналізації та легітимації; запропоновано використовувати поняття «політкоректна соціалізація» для позначення засвоєння й відтворення громадянами політкоректних морально-етичних та мовно-поведінкових норм як інструмента стабілізації взаємовідносин, зниження конфліктогенності та підтримки демократичної культури публічної комунікації;

– комплексний підхід до посилення політичної коректності як механізму соціальної згуртованості українського суспільства в умовах європеїзації публічного управління, який передбачає унормування ціннісно-нормативних засад,

комунікативних протоколів мовленнєво-поведінкових норм, а також оцінювання впливу політкоректності на соціальну згуртованість через поєднання показників довіри до публічних інституцій та рівня політкоректних комунікативних умінь;

– комунікативно-управлінський підхід до підвищення ефективності взаємодії між владою і громадськістю в умовах децентралізації як системи двосторонніх інформаційних потоків, що відбувається на засадах політкоректної комунікативної поведінки та інструментах демократичної участі та передбачає моніторинг узгодженості комунікативних інтенцій, симетричність взаємодії, забезпечення адресної відповідності інформації потребам цільових груп, прозорість та чіткість викладу інформації;

– науково-методичні засади формування комунікативної політкоректної компетентності в системі підготовки магістрів зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», що передбачають впровадження навчальної дисципліни «Політична коректність у практиці публічного управління» як інструмента системного набуття відповідних умінь, попередження та розв'язання конфліктів у публічній комунікації, посилення практико-орієнтованої комунікативної підготовки через моделювання реальних управлінських ситуацій, аналіз публічних промов/текстів, створення власних політкоректних текстів, застосування комунікативних та навчально-мовленнєвих вправ;

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-категорійний апарат науки державного управління шляхом уточнення понять «дискурс», «поняття-замінник», «політкоректність», «політкоректна мова», «публічна комунікація», «публічно-адміністративний дискурс», «публічне управління», «ідеологія політичної коректності», «політкоректна компетентність», «комунікація», «комунікативна взаємодія», «комунікативна політкоректна компетентність»;

– комунікативно-дискурсивний підхід до аналізу політичної коректності в публічному управлінні як складної комунікативно-управлінської функції реалізації публічно-владних управлінських відносин в інтересах широких мас населення, який передбачає поєднання нормативно-етичної та інструментальної (впливової) природи мовлення публічної влади та позиціонує політкоректність як індикатор якості публічної комунікації, моніторинг якого покликаний забезпечувати її гармонізаційну та партнерську спрямованість у взаємодії «влада – громадськість»;

– історико-еволюційний підхід до розуміння феномену політичної коректності як еволюції ідей коректності/терпимості/толерантності: від античних норм етичної комунікації – через середньовічну віротерпимість – до сучасної політкоректності як системи мовних і морально-етичних стандартів та мовленнєвої стратегії, що включає сукупність політичних і організаційних методів та інструментів, та використовується публічною владою для вдосконалення суспільної комунікації й досягнення управлінських цілей;

– наукові положення щодо імплементації в українські реалії досвіду формування управлінської культури та мовної політики західноєвропейського публічного управління, що передбачають впровадження системи мовленнєвих стратегій гармонізації комунікації, спрямованих на підвищення довіри до публічних інституцій, зниження конфліктогенності суспільних комунікацій та формування інклюзивного публічного простору на засадах недискримінації, поваги

до гідності людини, толерантності й соціальної згуртованості.

– концептуалізація розуміння «комунікативної політкоректної компетентності» публічного управлінця як складової комунікативної компетентності, що набувається у процесі навчання та практичного досвіду і відображає рівень сформованості професійно-особистісної якості, яка засвідчує наявність достатньо розвинених професійних, морально-етичних і мовно-поведінкових навичок, мовно-ціннісних орієнтацій, а також емпатії, толерантності та самоконтролю емоцій.

– дослідження евфемізації як ключової ланки мовного впливу влади на масову свідомість у процесі публічної комунікації шляхом систематизації функціонально-рольового потенціалу політкоректних слів-замінників у публічно-управлінському дискурсі, уточнивши їх подвійний ефект: (а) соціально-регулятивний і контактано-встановлювальний (запобігання дискримінації, забезпечення комунікативного комфорту, підтримка етичних норм) та (б) камуфлювально-маніпулятивний (визначення небажаної інформації, зміна оцінних рамок сприйняття подій).

– положення механізму непрямой номінації запровадження політкоректної мови в публічній комунікації як мовно-управлінської технології використання слів-замінників (евфемізмів) для переозначення соціально чутливих, конфліктогенних або табуованих явищ, що створює платформу для досягнення комунікативного компромісу, зниження негативних реакцій адресата та формування суспільно прийнятних оцінок управлінських рішень у різних сферах публічного управління.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений науковий підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію з багатьох дискусійних питань щодо механізмів реалізації доктрини політкоректності в публічному управлінні.

Вбачається позитивним дослідження сутності та змісту політкоректності в контексті основних категорій та понять, що дозволило уточнити поняття «політкоректність», як особливу культурно-поведінкову та мовну категорію, інструмент, ідеологію, механізм, систему поведінкових норм, а тому використовується для того, щоб підкреслити важливість мови у взаємовідносинах влади та суспільства. Запропоноване визначення дозволяє розуміти «політкоректність» як складову публічної комунікації, суб'єктивно сконструйовану соціальну реальність індивіда, яка закріплюється в мовно-поведінкових нормах та реалізується в процесі практичного спілкування (комунікації).

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, захищених за темою дисертації, відсутність порушення академічної доброчесності. Основні результати дисертації достатньо повно викладено у 22 наукових працях: 8-і статтях у наукових фахових виданнях з державного управління категорії «Б» (4 статті співавторстві, 4 одноосібно), 14 опублікованих працях у виданнях апробаційного характеру

Зміст вказаних публікацій відображає основні результати дослідження та

свідчить про їх належну апробацію. Наукові публікації Н.О. Євтушенко відповідають вимогам пункту 8. Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (Із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Водночас поряд з позитивною оцінкою дисертації Н.О. Євтушенко наукове дослідження, як і будь-яке нове творче дослідження, містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час публічного захисту та є можливими для врахування при здійсненні подальших наукових розробок з обраної тематики:

1. У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні засади дослідження політичної коректності в публічному управлінні» п. 1.3. «Політкоректність в західноєвропейському публічному управлінні: досвід для України» дисертанткою проаналізовано проблематику феномену політкоректності в західноєвропейському публічному управлінні.

Так як українське суспільство розвивається в контексті європейської інтеграції доцільно, на нашу думку, параграф 1.3. дисертаційного дослідження доповнити аналізом антидискримінаційного законодавства Європейського Союзу.

2. Дисертантка, аналізуючи підходи до розуміння політкоректності, використовуючи міждисциплінарний підхід, обґрунтовує «політкоректність» як особливу культурно-поведінкову та мовну категорію інструмент захисту людської гідності.

На нашу думку доцільно дати оцінку принципу політкоректності, зокрема в умовах запровадження правового режиму воєнного стану.

3. В дисертаційному дослідженні п. 3.2. авторка проаналізована політкоректна комунікація між суб'єктами та об'єктами публічного управління як обмін інформацією, що дозволяє стверджувати, що ефективне публічне управління реалізується за рахунок комунікацій, контактів та зв'язків владних суб'єктів з громадськістю за допомогою політкоректної мови, сучасних технічних, цифрових засобів.

Водночас, враховуючи важливість проблематики, доцільно було б прописати рекомендації державним службовцям щодо використання політкоректної термінології в службових документах, публічних заявах, коментарях та виступах.

У той же час слід констатувати, що висловлені зауваження та пропозиції носять здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер, а висловлені недоліки і побажання, насамперед, окреслюють можливі перспективні напрями дальшої наукової роботи та творчих пошуків у розробленні проблематики дисертаційного дослідження.

Разом з тим, наведені зауваження загалом не впливають на позитивну оцінку роботи. Дисертація є завершеним, актуальним, самостійним та аргументованим науковим дослідженням. Обґрунтованість одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом європейського та національного законодавства. Висновки до дисертації містять

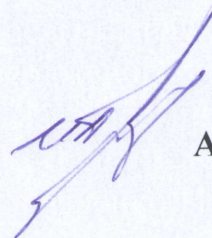
наукові результати, отримані дисертанткою особисто, синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

Загальний висновок та оцінка дисертації. На підставі вищевикладеного вважаємо, що дисертаційне дослідження Євтушенко Наталії Олександрівни на тему «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретично обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему у формі науково обґрунтованих механізмів реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні, а сама дисертантка – Євтушенко Наталія Олександрівна набула теоретичних знань, достатніх для розв'язання комплексних проблем у сфері публічного управління, оволоділа методологією наукової діяльності, а також здійснила власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертаційна робота Євтушенко Наталії Олександрівни за темою «Механізми реалізації доктрини політичної коректності в публічному управлінні», за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261; «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (Із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її автор – Євтушенко Наталія Олександрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та
адміністрування
Юридичного факультету
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

Анастасія ШУЛЬГА

